

УДК 343.9.02

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019.11-2.23>

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА БАНДИТИЗМ (ДОРЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПЕРІОД)

Марейченко Олександр Миколайович,
здобувач
(Науково-дослідний інститут
публічного права, м. Київ, Україна)

Актуальність теми статті обґрунтовується тим, що в сучасних реаліях гарантування громадської безпеки в Україні є одним із пріоритетних напрямів роботи правоохоронних органів, оскільки в умовах збройної агресії з боку Російської Федерації та інших негативних викликів, що натепер постають перед вітчизняним суспільством, досить складно підтримувати належний рівень її забезпечення. Однак така робота повинна проводитись за допомогою різних інструментів. І одним із таких інструментів є вдосконалення кримінально-правової регламентації відповідальності за злочини проти громадської безпеки, зокрема за бандитизм. Це зумовлено тим, що посягання озброєних злочинних угруповань на життя, здоров'я і власність окремих громадян, а також на майно юридичних осіб створюють атмосферу напруженості та формують у громадян уявлення про відсутність захисту з боку правоохоронних органів, тим самим сприяють дестабілізації суспільства. У статті досліджено історію розвитку кримінальної відповідальності за бандитизм, у результаті чого пропонується її розглядати в межах семи історичних періодів її регламентації: із часів дії «Руської правди» до набуття чинності Уложением про покарання кримінальні та виправні в 1845 році; термін дії Уложения про покарання кримінальні та виправні 1845 року і Кримінального уложення 1903 року (1845–1917 роки); період некодифікованого розвитку кримінального законодавства з 1917 по 1922 роки; період чинності Кримінального кодексу Української Соціалістичної Радянської Республіки 1922 року – до 1927 року; період від набуття чинності Кримінальним кодексом Української Соціалістичної Радянської Республіки 1927 року до ухвалення Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки в 1960 році; період чинності Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки 1960 року – 1961–2001 роки; період ухвалення чинного Кримінального кодексу України – від 2001 року дотепер.

Наголошено, що дослідження витоків та сучасного стану кримінально-правового забезпечення протидії бандитизму (дореволюційний період) показало, що необхідність існування такої кримінально-правової заборони великою мірою залежить від суспільно-політичної ситуації в державі на певному етапі її розвитку. Наявність кримінальної відповідальності за бандитизм із досить суворою санкцією за його вчинення була засобом розправи та залякування як окремих громадян, так і цілих верств населення, але в сучасних умовах стала необхідною умовою гарантування належного рівня громадської безпеки в державі.

Ключові слова: злочин, покарання, громадська безпека, бандитизм, підстави криміналізації, інтереси суспільства.

**DEVELOPMENT HISTORY OF CRIMINAL LIABILITY FOR BANDITRY
(PRE-REVOLUTIONARY PERIOD)**

Mareichenko Oleksandr Mykolaiovych,
External PhD Student
(Scientific Institute of Public
and Space Law, Kyiv, Ukraine)

The relevance of the topic of the article is justified by the fact that in the current realities of ensuring public safety in Ukraine is one of the priority areas of law enforcement agencies, because in the conditions of armed aggression by the Russian Federation and other negative challenges facing the national society today, it is quite difficult to support the level of its provision. However, such work has to be done with different tools. And one such tool is to improve the criminal law regulation of liability for crimes against public safety, in particular, and for banditry. This is due to the fact that encroachment by armed criminal groups on the life, health and property of individual citizens, as well as on property of legal entities creates an atmosphere of tension and creates a perception of lack of protection by law enforcement agencies and thus contributes to the destabilization of society. The article explores the history of criminal responsibility for banditry, which suggests that it be considered within seven historical periods of its regulation: from the time of the Russian truth to the entry into force of the Criminal and Correctional Penalty in 1845; the validity of the Criminal and Correctional Penalties of 1845 and the Criminal Code of 1903 (1845–1917); the period of non-codified development of the criminal law from 1917 to 1922; the period of validity of the Criminal Code of the Ukrainian SSR from 1922 to 1927; the period from the entry into force of the CC of the USSR in 1927 until the adoption of the CC of the USSR in 1960; the period of validity of the Criminal Code of the Ukrainian SSR in 1960 in 1961–2001; the period of adoption of the current Criminal Code of Ukraine from 2001 to the present. It was emphasized that the study of the origins and the current state of criminal support for the fight against banditry (pre-revolutionary period) showed that the need for such a criminal prohibition depends to a large extent on the socio-political situation in the country at a certain stage of its development. The presence of criminal responsibility for banditry, with a rather severe sanction for its perpetration, was a means of punishment and intimidation of both individual citizens and entire sections of the population, but in modern conditions it has become a prerequisite for ensuring an adequate level of public security in the state.

Key words: crime, punishment, public safety, banditry, grounds for criminalization, public interest.

Постановка проблеми. У сучасних реаліях гарантування громадської безпеки в Україні є одним із пріоритетних напрямів роботи правоохоронних органів, оскільки в умовах збройної агресії з боку Російської Федерації та інших негативних викликів, що нині постають перед вітчизняним суспільством, досить складно підтримувати належний рівень її забезпечення. Однак така робота повинна проводитись за допомогою різних інструментів. І одним із таких інструментів є вдосконалення кримінально-правової регламентації відповідальності за злочини проти громадської безпеки, зокрема за бандитизм. Це зумовлено тим, що посягання озброєних злочинних угруповань на життя, здоров'я і власність окремих громадян, а також на майно юридичних осіб створюють атмосферу напруженості та формують у громадян уявлення про відсутність захисту з боку правоохоронних органів, тим самим сприяють дестабілізації суспільства. Унаслідок чого громадськість і держава загалом буде більш вразливою для впливу різних негативних чинників. Однак офіційні статистичні дані свідчать,

що в Україні бандитизм є досить рідкісним злочинним діянням. Так, за даними судової статистики, за вчинення злочину, передбаченого у ст. 257 Кримінального кодексу (далі – КК) України, обвинувальний вирок суду винесено: у 2015 р. щодо 1 особи, у 2016 р. – 3 осіб, у 2017 р. не засуджено жодної особи, у 2018 р. – 5 осіб, у 2019 р. – 1 особу. Така невелика кількість засуджених, імовірно, сигналізує про складність доведення винуватості злочинців і недосконалість згаданої кримінально-правової норми, а не про те, що бандитизм відсутній як кримінально-правове явище. Це, у свою чергу, вимагає подальшої роботи з удосконалення кримінально-правового забезпечення протидії даному злочину.

Стан дослідження. Дослідженням різних питань кримінально-правової регламентації відповідальності за бандитизм приділяли увагу у своїх працях багато вітчизняних і закордонних учених. Серед них: Ю.В. Александров, П.П. Андрушко, Ю.В. Абакумова, В.Ф. Антипенко, Ю.В. Баулін, М.І. Бажанов, О.Ф. Бантишев, В.І. Борисов, Ф.Г. Бурчак, В.В. Василевич, А.А. Вознюк, М.В. Володько, П.А. Воробей, Р.Р. Галіакбаров, В.В. Голіна, В.О. Глушков, П.І. Гришаєв, П.Ф. Гришанин, В.К. Грищук, О.І. Гуров, Н.О. Гуторова, І.М. Даньшин, Л.М. Демидова, Т.А. Денисова, О.М. Джужа, А.І. Долгова, В.М. Дрьомін, М.Д. Дурманов, С.В. Дьяков, В.П. Ємельянов, А.П. Закалок, А.Ф. Зелінський, М.П. Карпушин, О.О. Кваша, А.П. Козлов, М.В. Корнієнко, О.В. Кириченко, Я.Ю. Кондратьєв, Г.А. Крігер, В.В. Лунєєв, Є.К. Марчук, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, В.І. Осадчий, А.В. Савченко, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, П.Ф. Тельнов, В.П. Тихий, А.Н. Трайнін, П.Л. Фріс, В.І. Шакун, Н.М. Ярмиш та ін.

Проте необхідно зазначити, що наукові розробки цих учених були присвячені більш широким питанням, як-от проблеми співучасті у злочині, відповідальності за злочини проти громадської безпеки, злочини проти держави або злочини проти власності.

На рівні кандидатських дисертацій кримінально-правові дослідження бандитизму в Україні здійснювали: І.В. Іваненко («Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження», м. Одеса, 2003 р.); І.І. Радіонов («Кримінальна відповідальність за бандитизм», м. Харків, 2004 р.), М.М. Чорний («Бандитизм за кримінальним правом України», м. Київ, 2005 р.), В.В. Бедриківський («Кримінологічна характеристика та заходи запобігання бандитизму», м. Київ, 2010 р.); Ю.Г. Гаврилов («Бандитизм: кримінально-правова характеристика та сучасні проблеми кваліфікації», м. Запоріжжя, 2017 р.).

Безперечно, наукові здобутки вищеназваних учених містять багато положень, що є корисними для практичного застосування, однак, незважаючи на це, деякі питання регламентації кримінальної відповідальності за бандитизм не знайшли однозначного вирішення. Так, на нашу думку, існує коло проблем, розв'язанню яких варто приділити увагу, а саме з'ясуванню історії розвитку кримінальної відповідальності за бандитизм, що і є метою цієї статті.

Виклад основного тексту. Для дослідження генезису кримінально-правового забезпечення протидії бандитизму доцільним буде звернутись, зокрема, до таких пам'яток вітчизняного права, як: «Руська правда»; Статути князів Володимира та Ярослава; Судебник Казимира 1468 р.; Литовські статути 1529, 1566, 1588 рр.; «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р.; КК радянського періоду. Також проаналізовано окремі пам'ятки права Російської імперії, що діяли на території України в певні періоди: Артикул воєнний 1715 р., Звід законів кримінальних 1832 р., Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р., Кримінальне уложення 1903 р. та інші.

Так, для «Руської правди», якої нині відомо більше ста списків XIII – XVIII ст., що містяться у складі різних збірників і літописів, основними джерелами формування стало звичаєве право слов'ян і законодавча практика руських князів. Сама пам'ятка

виникла досить рано. Уже у другій половині X ст. інтегроване звичаєве право слов'янських племен, так званий Закон Руський, розвинувся у «Правду руську» – основний закон київських князів. Згодом з'являються такі писані зводи, як Правда Ярослава (1016 р.), Правда Ярославичів (1069–1072 рр.) та ін. [1, с. 162]. Найбільш відомими списками «Руської правди» є Коротка редакція [2, с. 47–49] та Просторова редакція [2, с. 64–73]. У «Руській правді» під бандитизмом, у сучасному значенні цього терміна, законодавець розумів розбій: «стать в разбои без всякоя свады» [3, с. 28].

Як правильно зазначає Р.Л. Чорний, «у ст. 20 Короткої Правди встановлюється відповідальність за різновид умисного вбивства у розбої: «А иже убьютъ огнищанина в разбои <...>». Цей злочин розглядався у давньоруській державі як особливо тяжкий злочин. У ст. ст. 3 та 7 Просторової Правди також закріплені норми стосовно вбивства в розбої. Зокрема, у ст. 7 зазначено умисне вбивство: «Оже станеть без вины на разбои. Будет ли стало на разбой без всякоя свады <...>», за яке законодавцем передбачалось застосування до злочинця та його сім'ї вищої міри покарання – «поток и разграбление» [4, с. 13]. Тобто ці норми можна визнати основою для появи в майбутньому такого різновиду злочинної діяльності, як бандитизм.

Ст. 19 Короткої Правди за Академічним списком другої половини XV ст. в одному з осучаснених перекладів має такий вигляд: «Якщо вб'ють огнищанина під час розбійного нападу, а вбивцю не будуть шукати, то віру платить община, де знайдено вбитого» [5, с. 26]. Тобто в даній статті варто констатувати наявність підстав для відповідальності за співучасть у формі пособництва або причетності у виді заздальгидь не обіцяного приховування злочинця.

У Судебнику Казимира 1468 р. суспільно небезпечне діяння, пов'язане із зухвалим посяганням на особу та її майно, згадується у ст. 21, у якій, зокрема, зазначається: «А которьи бы сами собою порубы делали, а любо наезды чинили» [6]. На думку Р.Л. Чорного, у Судебнику Казимира 1468 р. спостерігається становлення поняття бандитизму, який з урахуванням розвитку законодавства про кримінальну відповідальність України того часу варто віднести до злочинних посягань на особу та її майно. Основною причиною виникнення цієї правової норми варто вважати тодішній стан Литовсько-Руської держави, де широких масштабів набули міжусобні феодалні війни. Маючи на меті захист шляхти та її майнових прав від зазначених злочинних посягань, законодавець уніс у цей нормативний акт зазначену статтю, у якій заборонялось учинювати бандитські напади [4, с. 13–14].

Істотно вплинули на розвиток правових систем держав Східної Європи, зокрема й України, Литовські статuti 1529, 1566, 1588 рр., оскільки їхні норми використовувались протягом майже 300 років у тому чи іншому вигляді на наших землях. Правильно зазначає дослідник Г.В. Демченко, що «три редакції Литовського статуту послідовно замінювали одна іншу. Кожна попередня редакція слугувала матеріалом для наступної; але нова редакція містила попередню далеко не у її початковому вигляді: вона змінювала, доповнювала та виправляла старий кодекс, вона додавала до нього нові узаконення, що встигли вже накопичитись після його видання» [7, с. 6].

У цих Статутах містилась низка норм, що передбачали кримінальну відповідальність за посягання на особу та її майно, зокрема й за насильницькі групові напади із завданням шкоди здоров'ю потерпілих у зв'язку з їх учиненням.

Наприклад, у редакції Статуту 1529 р. про відповідальність за напад як про спосіб вчинення злочину групою злочинців в арт. 1 р. 7 «О квалтех земских о боех о головщинах шляхетскихъ» зазначено: «Хто бы на чий дом умысл не наехал, хотечы его забити або нашолмоцью и квалтом, а в том бы дому кого колверанил або забил <...>» [8, с. 71–72].

А у Статуті 1566 р. такий напад згадується, наприклад, в арт. 20 «О наезд на дом и гумна на войне шляхецкие» та арт. 23 «О квалт або наход военныйу в обозе» р. 2 «О обороне земской» [9, с. 69–70], арт. 1 «Что бы на чий дом або на господу умысль не наехал, хотечи его забити», арт. 3 «О квалт костела закону хрестиянского», арт. 21 «Что бы на чие именье на село и на люди наслал, або сам наехавши квалтом, побил, поранил» р. 11 «О квалтехъ и о головщызнах шляхецских» [10, с. 176–177].

Статут у редакції 1588 р. також містить арт. 1 р. 11 під назвою, що виглядає в адаптації українською мовою як «Что б на чий дѣм або на господу навмисно напав із метою вбивства». У диспозиції цієї норми більш детально регламентовано напад як спосіб учинення злочину бандою: «<...> хто б на чий дѣм шляхетський, не тільки на саму господу, але й на гумно або на скотний двір, де скотина і інше господарство домове зберігається, насильно здійснив наїзд або напав і у тій домівці кого-небудь вбив і тим спокій посполитий порушив, <...> той життя втрачає, і не тільки сам, але і помічники такого, хто з ним на тому нападі буде, також смертю покарані будуть <...> Але слуги панів своїх за помічників прийматися не можуть» [10, с. 267]. Крім того, у цьому ж розділі Статуту з'являється відповідальність за розбійний напад шляхтича на купців в арт. 31 «Якби шляхтич на купців або інших людей простого стану на дорозі здійснив розбійний напад» [10, с. 287–288]. Але в цій нормі йдеться про одноособовий напад, без спільників. Проте в наступному арт. 32 «Про такий розбійний напад, який би стався від підданих наших або чийхось слуг, бояр і підданих» [10, с. 288] йдеться про групові напади.

У Литовських статутах міститься ще низка норм, що розрізняються за об'єктом збройних нападів, поєднаних із насильством, тобто в теперішньому розумінні бандитських нападів, зокрема: будинок шляхтича, маєток, село чи їх жителі, церква тощо.

Тому правильно зазначає Р.Л. Чорний, «що порівняно з «Руською правдою» та Судебником Казимира поняття бандитизму, у правовому розумінні того часу, набуло чіткішого забарвлення і ознак, які конкретніше характеризують це діяння. У Литовському статуті поняття бандитизму правотворець визначав через термін «квалтомъ умысльне наехавши або нашедши», під яким необхідно розуміти збройний напад, пов'язаний із насильством» [4, с. 15]. Крім того, у Литовському статуті 1588 р. зазначимо появу регламентації відповідальності спільників таких нападів.

Розглядаючи «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., варто навести думку їх дослідника Т.О. Остапенко, який констатував, що основним їхнім джерелом «був Статут Великого князівства Литовського 1588 р. Проте структуру Статуту було змінено: замість статутних розділів, артикулів і параграфів в укладений Кодекс було введено глави з подальшим їх поділом на артикули і пункти. Крім того, весь кодифікований матеріал групувався в Кодексі порівняно в більшому обсязі за внутрішнім юридичним зв'язком. Тому обширні артикули Статуту Великого князівства Литовського розбивались на частини в різні глави Кодексу. Важливим джерелом Кодексу було також звичаєве право, яке відображало національні особливості розвитку українського права. Комісія, що створила розгляданий нормативний документ, визнавала за звичаєвим правом чинність писаного закону, який повинні були застосовувати судові установи, вирішуючи спори в тих випадках, коли в писаному законі не вистачало відповідної норми [11, с. 444].

І хоча розгляданий нормативний акт не набув чинності, окремі положення його норм широко застосовувались судами на вітчизняних землях майже до середини ХІХ ст. Правильно вважає Т.О. Остапенко, що ««Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. за відповідністю загальному соціально-економічному і політичному розвитку України і за високою юридичною технікою є однією з найцінніших

пам'яток української правової культури XVIII ст. Хоча «Права <...>» не було офіційно визнано, п'ятнадцятилітня праця українських правників мала позитивний вплив на подальший розвиток українського правознавства. Повнотою та чіткістю викладу норм закону й абстрактних правових дефініцій, досконалою юридичною термінологією Кодекс був досконалішим за всі існуючі тоді правні книги» [11, с. 445].

Кримінально-правові норми розміщено в р. р. 2, 3, 9, 20–25 «Прав <...>», де вони нерідко змішуються із кримінально-процесуальними нормами.

Відповідальність за групові збройні напади регламентовано в р. 20 [12, с. 348–365]. Наприклад, арт. 1 «О плетеже за гвалт общесоседний и о умышленном нападении с намерением убить кого всмерть» передбачає відповідальність за напади на маєтки шляхти або будинки і квартири в містах. В арт. 2 «О нападении на церкви всякого христианского закона» регламентовано відповідальність за розбійні напади на церкви. А в арт. 20 «О разбои, учиненном над купцами и иными людьми» йдеться про розбій та пограбування згаданих у назві потерпілих. У вищеназваному, а також в арт. 19 «О разбои, на пути учиненномъ» розрізняються поняття «розбій» і «грабіж». Арт. 21 «О разбои и смертном убийстве при разбои» встановлено відповідальність окремих громадян, служителів та «подданных владельческих» за вчинення ними розбійних нападів, поєднаних із убивством.

Підсумовуючи аналіз «Прав, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. на предмет регламентації відповідальності за бандитизм, варто зазначити, що, незважаючи на відсутність такого поняття в чистому вигляді, цей нормативний акт поряд із Литовськими статутами заклав основу для криміналізації діяння у вигляді корисливих нападів озброєних злочинних угруповань, тобто для використання поняття «бандитизм» як злочину проти громадської безпеки у вітчизняному кримінальному праві.

Із 1846 р. на територію України починає поширювати свою дію «Уложение о наказаниях уголовных и исправительных» (далі – Уложення), що стало основним законодавчим актом у галузі кримінального права Російської імперії. Цей кодифікований акт у редакціях від 1845, 1866 та 1885 рр. містив систематизовану структуру, що передбачала наявність Загальної й Особливої частин.

Так, у від. 1 «О составлении злонамеренных шаек и пристанодержательстве» гл. 3 «О нарушении общественного спокойствия, порядка и ограждающих оные постановления» Особливої частини Уложення в редакції 1845 р. вперше на законодавчому рівні вжито поняття «шайка» як форма співучасті. Види таких «шайок» розрізнялись за метою їх створення: для вчинення державних злочинів, підпалів, привозу фальшивих грошей тощо. Безпосередньо основою бандитизму є ст. 1148, диспозиція якої викладена, зокрема, як: «Тот, кто составит шайку для разбоев <...>» [13, с. 470]. Тобто законодавець встановив кримінальну відповідальність за факт організації шайки й участі в ній, тобто як посягання на громадський спокій і порядок.

У ст. 1149 передбачалась, зокрема, відповідальність за створення «шайок» для «воровства-краж» та «воровства-мошенничества» [14, с. 471]. Як зазначав Н.С. Таганцев, шайка, яка організувалась для «<...> разбоев, зажигательства, дьяланія фальшивой монеты <...> признается болъе виновным и более наказуемымъ соучастіем <...>» [15, с. 589].

І хоча поняття «банда» у тексті кримінального закону не вживалось, проте в теорії кримінального права воно почало використовуватись саме в період дії Уложення. Так, О.Ф. Кістяківський зазначав: «Шайкою, или бандою называется соединение многих лиц, согласившихся составить ее съ цѣлію совершения не столько одного определеннаго преступленія, сколько цѣлаго ряда однородных или разнородных преступленій напередъ неопределенныхъ въ ихъ конкретномъ видѣ» [16, с. 546]. Тобто поняття

«банди» у той період характеризувалось тим, що в його зміст включалась мета її створення для вчинення досить широкого кола видів злочинних діянь, які ми частково перелічили в попередніх двох абзацах, а не тільки розбійних нападів.

Отже, розглянувши статті Уложення 1845 р., що передбачали відповідальність за вчинення шайками розбійних нападів, варто зазначити, що шайкою визнавалась група осіб (трьох і більше), які попередньо зорганізувались у злочинне об'єднання для реалізації спеціальної мети – учинення нападів на різні об'єкти, зокрема і фізичних осіб. Наявність зброї в такої «шайки» є факультативною ознакою. На стійкість як обов'язкову ознаку «шайки» прямо не вказувалось, обов'язковість її наявності можна лише припускати. Варто також особливо зазначити, що сам факт участі в «шайці» являв собою кримінально каране діяння. Отже, загалом можна сказати, що більшість ознак «шайки» властиві й теперішньому розумінню поняття «бандитизм», що передбачено у ст. 257 КК України.

Останнім кодифікованим джерелом кримінального права Російської імперії було Кримінальне уложення 1903 р. І хоча цей нормативно-правовий документ у повному обсязі так і не набрав чинності, незважаючи на високий рівень законодавчої техніки, він мав суттєвий вплив як на подальший розвиток законодавства, так і на формування кримінально-правової доктрини [17, с. 329].

У ст. 52 цього нормативного акта зазначено: «Согласившийся принять участие въ сообществъ для учиненія тяжкаго преступленія или преступленія и не отказавшийся отъ дальнѣйшаго соучастія, но не бывшій соучастникомъ тяжкаго преступленія или преступленія, отвѣчаетъ только за участіе въ сообществъ. Участіе въ сообществъ для учиненія тяжкаго преступленія или преступленія или въ шайкъ, составившейся для учиненія нѣсколькихъ тяжкихъ преступленій или преступленій, наказується в случаяхъ, особо закономъ указанныхъ» [18, с. 11]. Зауважимо, що дана норма розміщена в тій частині Кримінального уложення 1903 р., а саме у гл. 1 «О преступныхъ деяніяхъ и наказаніяхъ вообще», де розміщено положення, що стосуються Загальної частини кримінального права того часу. Крім того, законодавець виділяв поряд із «шайкою» такий вид злочинної спільноти, як «сообщество», проте різницю між цими двома поняттями в тексті Закону не визначено.

Якщо аналізувати Особливу частину розгляданого історичного джерела, то в ній, як і в Уложенні 1845 р., передбачено відповідальність за участь у різних видах «шайок», що відрізняються за метою їх створення та здійснення різних видів злочинної діяльності.

Так, відповідно до ст. 279 Кримінального уложення 1903 р., шайки могли створюватись, зокрема, для: «<...> поврежденій чужаго имущества <...>», «<...> воровства, разбоевъ, вымогательствъ или мошенничествъ», «<...> пріобретенія, принятія на хранение, сокрытія, заклада или сбыта чужаго имущества, добытаго заведомо посредствомъ преступнаго деянія» тощо [18, с. 60]. За такі діяння відповідальність була самостійною, такою, що посягає на громадський спокій, оскільки розглядана стаття була розміщена у гл. 12 «О нарушеніи постановленій, ограждающихъ общественное спокойствіе».

Зазначимо, що, як і в Уложенні 1845 р., сам факт участі в «шайці» являв собою окремий злочин, за який винний «<...> если не подлежитъ за преступное деяніе, шайкою учиненное, больше строгому наказанію, наказується: заключеніемъ въ исправительномъ домъ» [18, с. 60].

У разі ж учинення «шайкою» розбійного нападу її члени підлягали відповідальності за ст. 589 Кримінального уложення 1903 р., у якій учинення розбою «шайкою» визнавалось однією з обтяжуючих обставин, за яке винні підлягали покаранню у виді строкової каторги, тоді як просте вчинення розбою каралось «<...> заключеніемъ

въ исправительномъ домъ на срокъ не ниже трехъ лтъ» [18, с. 119]. Такий стан речей підкреслював, що законодавець визнає вищий рівень суспільної небезпечності вчиненого діяння саме у складі такої злочинної спільноти, як «шайка».

Отже, Кримінальне уложення 1903 р. продовжило традицію визнання окремим злочинном створення злочинного об'єднання для реалізації спеціальної мети – учинення розбійних нападів на різні об'єкти, що стало основою для появи такого злочинного діяння, як бандитизм.

Висновки. Отже, дослідження витоків і сучасного стану кримінально-правового забезпечення протидії бандитизму (дореволюційний період) показало, що необхідність існування такої кримінально-правової заборони великою мірою залежить від суспільно-політичної ситуації в державі на певному етапі її розвитку. Наявність кримінальної відповідальності за бандитизм із досить суворою санкцією за його вчинення була засобом розправи та залякування як окремих громадян, так і цілих верств населення, але в сучасних умовах стала необхідною умовою гарантування належного рівня громадської безпеки в державі.

Історію розвитку кримінальної відповідальності за бандитизм пропонується розглядати в межах семи історичних періодів її регламентації: із часів дії «Руської правди» до набуття чинності Уложенням про покарання кримінальні та виправні в 1845 р.; термін дії Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. і Кримінального уложення 1903 р. (1845–1917 рр.); період некодифікованого розвитку кримінального законодавства з 1917 по 1922 рр.; період чинності Кримінального кодексу Української Соціалістичної Радянської Республіки 1922 р. – до 1927 р.; період від набуття чинності Кримінальним кодексом Української Соціалістичної Радянської Республіки 1927 р. до ухвалення Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки в 1960 р.; період чинності Кримінального кодексу Української Радянської Соціалістичної Республіки 1960 р. – 1961–2001 рр.; період ухвалення чинного Кримінального кодексу України – від 2001 р. дотепер.

Дослідженню інших періодів будуть присвячені наступні публікації.

Список використаних джерел:

1. Мателешко Ю.П. «Руська правда»: становлення, редакції, дискусійні питання. *Науковий вісник Ужгородської української богословської академії та Карпатського університету ім. А. Волошина*. Ужгород, 2010. Вип. 6–7. С. 159–163.
2. Российское законодательство X – XX вв. : в 9-ти т. Законодательство Древней Руси. Москва : Юрид. лит., 1984. Т. 1. 432 с.
3. Хрестоматія з історії держави і права України : навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / уклад. : В.Д. Гончаренко, О.Д. Святоцький ; за ред. В.Д. Гончаренка. 3-тє вид., перероб. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 800 с.
4. Чорний Р.Л. Бандитизм за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 236 с.
5. Хрестоматія з історії держави і права України : навчальний посібник / упоряд. : А.С. Чайковський (кер.) та ін. Київ : Юрінком-Інтер, 2003. 656 с.
6. Судебник великого князя Казимира Ягайловича (текст давньоруською мовою). URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/monograf/33/7.pdf>.
7. Демченко Г.В. Наказание по Литовскому статуту в его трех редакциях (1529, 1566 и 1588 гг.). Киев, 1894. Ч. 1. 273 с.
8. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2-х т. : навчальний посібник для студентів юридичних вищих закладів освіти / за ред. В.Д. Гончаренка. 2-ге вид.,

перероб. і доп. Т. 1 : З найдавніших часів до початку ХХ ст. / уклад. : В.Д. Гончаренко, А.І. Рогожин, О.Д. Святоцький. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2000. 472 с.

9. Статути Великого князівства Литовського : у 3-х т. Т. II : Статут Великого князівства Литовського 1566 р. / за ред. С.В. Ківалова, П.П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. 560 с.

10. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Т. III Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. Кн.2 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А.В. Панькова. Одеса : Юридична література, 2004. 568 с.

11. Остапенко Т.О. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. – важливий етап систематизації права України-Гетьманщини ХVIII ст. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 51. С. 440–446.

12. Права, за якими судиться малоросійський народ, 1743 р. Наукове видання. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 1997. 548 с.

13. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Санкт-Петербург : Типография Второго отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1845. 922 с.

14. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Санкт-Петербург : Типография Второго отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1845. 922 с.

15. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекції Н.С. Таганцева. Издание второе, пересмотренное и дополненное. Часть общая. Т. 1. Санкт-Петербург : Гос. тип, 1902. 815 с.

16. Кистяковскій А.Ф. Общее уголовное право съ подробнымъ изложениемъ началъ русскаго уголовного законодательства. Часть общая. Киев : Типографія С.В. Кульженко. 850 с.

17. Орел Ю.В. Історія розвитку кримінального законодавства з питань відповідальності за посягання на нормальні діяльність органів та установ пенітенціарної служби України в началі ХХ ст. *Форум права*. 2014. № 2. С. 328–333.

18. Уголовное Уложение 1903 г. Киев ; Петербург ; Харьков : Южно-русское изд-во Ф.А. Иогансона, 1903. 147 с.